

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asiantuntijalausunto liittyen eduskunnan oikeusasiamiehen kertomukseen vuodelta 2019 (K 15/2020 vp)

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt valtiosääntöistä arviotani lastensuojelun tilasta Suomessa yleisesti ja erityisesti koronapandemian aiheuttamat haasteet huomioiden. Taus-taksi perustuslakivaliokunta on tuonut esille, että eduskunnan sosiaali- ja terveysvalio-kunta on lausunnossaan (StVL 8/2020) eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2019 (K 15/2020 vp) kiinnittänyt erityistä huomiota lastensuojelulain toimeen-panon asianmukaisuuteen. Lausun kunnioittavasti seuraavaa.

Arvion lähtökohtia: lastensuojelun rooli perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta

Eduskunnan oikeusasiamiehellä on erityinen rooli lapsen oikeuksien toteutumisen valvo-jana ja edistäjänä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) – ja ylipäättään lapsille eri-tyisiä oikeuksia turvaavien säännösten, kuten PL 6.3 §:n – lähtökohta on lasten erityinen haavoittuvuus ja suojelun tarve suhteessa aikuisiin. Erityinen suojelu ei kuitenkaan tar-koita lapsiin suhtautumista passiivisinä objekteina vaan subjekteina, joilla on yhtäläiset perusoikeudet aikuisten kanssa ja niiden lisäksi korostunut perusoikeussuojan tarve. Lap-sille turvattujen erityisten oikeuksien, joita ovat esimerkiksi LOS 3 artiklan lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon sekä LOS 12 artiklan lapsen oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa, tavoite on korjata epäsuhtaa lasten ja aikuisten yh-teiskunnallisen aseman välillä. Lapsilla on huonommat mahdollisuudet vaikuttaa poliitti-sissa prosesseissa, saada tietoa oikeuksistaan sekä valittaa itsenäisesti oikeuksiensa louk-kauksista.

Lastensuojelun tavoite on puolestaan turvata mahdollisimman hyvin esimerkiksi PL 19 §:n turvaama oikeus välttämättömään huolenpitoon rajoittamalla lapsen muita oikeuksia tila-päisesti. Perus- ja ihmisoikeussäätely muodostaa lastensuojelun oikeudelliset reunaeh-dot. Monet lastensuojelulliset toimenpiteet rajoittavat perusoikeuksia merkittävästi, joten on tärkeää varmistaa, että toimenpiteet ovat perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusedellytys-ten mukaisia. LOS 20 ja 25 artiklassa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että lasten-suojelun piirissä olevien lasten oikeudet pitää turvata ja esimerkiksi sijoitusten olosuhteita tarkastella ajoittain uudelleen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuim on luonut oikeuskäytän-nössään tiukahkot kriteerit huostaanotoille: perhe-elämän suojan rajoitusedellytysten tu-lee täyttyä neljässä eri prosessin vaiheessa, joita ovat itse huostaanotto, huostaanottoon

johtava prosessi, yhteydenpidon rajoitukset ja huostaanoton edellytysten tarkasteleminen uudelleen säännöllisin väliajoin.¹

Lastensuojelun merkitystä valtiosääntöoikeuden ja perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta korostaa lastensuojelun rooli haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien turvaajana. PL 22 §:n säännös, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, asettaa viranomaisille velvollisuuden paitsi olla loukkamatta perus- ja ihmisoikeuksia, myös suojata ihmisiä toisten yksityisten taholta tulevilta oikeudenloukkauksilta (ns. turvaamisvelvollisuus) ja aktiivisesti edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (ns. edistämisvelvollisuus). Turvaamis- ja edistämisvelvollisuus ovat ns. positiivisia toimintavelvoitteita, joiden merkitys lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla korostuu.

Haavoittuvuutta jäsennetään ihmisoikeusteoriassa siten, että henkilö voi olla haavoittuva joko ns. synnynnäisen seikan tai tilapäisen olosuhteen vuoksi. Lapset ovat ikänsä vuoksi haavoittuvia synnynnäisesti (joskin toki ohimenevästi), mutta lapsi voi olla haavoittuva myös muiden syiden kuin iän vuoksi.² Tällöin puhutaan kaksinkertaisesta haavoittuvuudesta (tai esimerkiksi kolminkertaisesta, mikäli perusteita on kolme). Lastensuojelulaitoksiin sijoitetut lapset ovat haavoittuvia paitsi iän vuoksi, myös sen takia, että he ovat alisteisessa asemassa lastensuojelulaitoksessa asumisen myötä. Lisäksi sijaishuollossa olevat lapset voivat olla haavoittuvia myös jonkin muun syyn vuoksi. On olennaista ymmärtää, että kyseessä on erittäin haavoittuva ryhmä, jonka oikeuksien toteutumiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Sijaishuollossa olevat lapset eivät kuitenkaan ole homogeeninen ryhmä, vaan jokaisen lapsen tilannetta tulee tarkastella yksilöllisesti.

LOS 4 artiklan mukaan sopimusvaltioiden pitää ryhtyä ”kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin” LOS:n takaamien oikeuksien toteuttamiseksi. Lapsen oikeuksien komitea on listannut sopimuksen ns. yleisiä täytäntöönpanotoimenpiteitä eli toimia, jotka ovat välttämättömiä sopimuksen kansallisen toimeenpanon kannalta. Yleiset täytäntöönpanotoimiin kuuluvat ainakin lainsäädännölliset toimenpiteet, tehokkaan oikeussuojan takaaminen, yhteistyö eri toimijoiden välillä, sopimukseen perustuvan kattavan kansallisen strategian kehittäminen, ennakollinen ja jälkikäteinen valvonta, tietojen keruu ja analysointi, lasten tekeminen näkyviksi talousarvioissa, ammattilaisten koulutus, yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa, kansainvälinen yhteistyö, riippumattomat kansalliset ihmisoikeusinstituutiot sekä LOS:n turvaamien oikeuksien saattaminen lasten

¹ Milka Sormunen, 'A comparison of child protection and immigration jurisprudence of the European Court of Human Rights: what role for the best interests of the child?' (2019) 31(3) *Child and Family Law Quarterly* 249–268, s. 253.

² Ks. esim. Francesca Ippolito ja Sara Iglesias Sánchez, 'Introduction', teoksessa Ippolito & Sánchez (toim.), *Protecting Vulnerable Groups: The European Human Rights Framework* (Bloomsbury 2015); samassa teoksessa Francesca Ippolito, (De)Constructing Children's Vulnerability under European Law.

tietoon.³ Olen havainnut aikaisemmassa tutkimuksessani, että komitea on lapsen edun kansallista toteutumista arvioidessaan johdonmukaisesti kiinnittänyt huomiota yleisiin täytäntöönpanotoimenpiteisiin suosituksissaan ja huomioissaan eri maille.⁴ Monet oikeusasiamiehen kertomuksessa esille tulevista lastensuojelun ongelmista liittyvät LOS:n yleisiin täytäntöönpanotoimenpiteisiin. Kyse on siis siitä, kuinka hyvin LOS ja muut vastaavan sisältöiset perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet toteutuvat lastensuojelussa.

Lastensuojelun haasteet oikeusasiamiehen kertomuksen perusteella

Oikeusasiamiehen kertomuksen ja aiemmin kertomusta käsitelleiden valiokuntien lausuntojen ja asiantuntijalausuntojen perusteella vaikuttaa selvältä, että lastensuojelun nykytilassa on useita kehittämiskohteita. Toisaalta on huomattava, että oikeusasiamies on onnistunut kehittämään lapsen oikeuksien kannalta hyviä käytäntöjä, kuten kaikkien halukkaiden lasten henkilökohtainen kuuleminen lastensuojelutarkastuksilla ja tiedottaminen mahdollisuudesta olla yhteydessä tarkastajiin (s. 102). Lastensuojelulakiin on myös tehty hiljattain muutoksia esim. lapsen osallisuuteen ja rajoitustoimenpiteiden käyttöön oikeusasiamiehen lastensuojelulaitosten tarkastushavaintojen perusteella, mikä on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta erinomaista kehitystä ja kertoo oikeusasiamiehen tarkastustoiminnan vaikuttavuudesta. Muutokset tulivat voimaan 1.1.2020, joten ne eivät olleet voimassa vielä vuonna 2019, jota kertomus koskee. Vaikuttaa siltä, että tämän hetken ongelmat eivät liity niinkään lainsäädäntöön vaan pikemminkin lainsäädännön toteuttamiseen käytännössä, johon vaikuttavat myös lastensuojelun puutteelliset resurssit.⁵

Seuraavassa käsittelen joitakin perusoikeusnäkökulmasta merkittäviä epäkohtia, joita oikeusasiamiehen kertomus tuo esille. Nostan ensin esille keskeisimpinä pitämiäni epäkohtia, joihin kuuluvat erityisen haavoittuvien lasten asema sijaishuollossa, sijaishuollon rajoitustoimenpiteisiin liittyvät ongelmat ja lasten tietoisuuteen omista oikeuksistaan liittyvät haasteet. Huomiota kiinnittää näiden ongelmien toistuvuus: ongelmia on nostettu jo aikaisemmin esille, mutta siitä huolimatta tilanne ei ole parantunut. Toiseksi käsittelen lastensuojelun puutteellista valvontaa ja resursseja, joihin monet ongelmista liittyvät.

Oikeusasiamiehen kertomuksen perusteella vaikuttaa siltä, että etenkin kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumiseen lastensuojelussa liittyy

³ Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 5 (2003), kohdat 18-70.

⁴ Milka Sormunen, 'A Focus on Domestic Structures: Best Interests of the Child in the Concluding Observations of the UN Committee on the Rights of the Child' (2020) 38(2) *Nordic Journal of Human Rights* 100–121.

⁵ Ks. kuitenkin Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän raportti, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. Työryhmän mukaan lastensuojelulakiin tulisi tehdä muutoksia, joilla voitaisiin parantaa erityistä tukea tarvitsevien lasten asemaa sijaishuollossa.

ongelmia. Tämä on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta erittäin huolestuttavaa. Lastensuojelussa ei esimerkiksi ole saatavilla oikeanlaisia sijaishuoltopaikkoja huonoimmin voiville ja vaikeimmin hoidettaville lapsille (s. 129). Myös lastensuojelun ja lasten psykiatrisen hoidon yhteensovittamisessa on rakenteellisia ongelmia, ja vaikeasti käytöshäiriöisille lapsille ei ole ylipäättään tarjolla sopivia palveluja (s. 130). YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan sopimuksen 2 artiklan ”syrjimättömyysvelvollisuus edellyttää, että valtiot pyrkivät aktiivisesti tunnistamaan yksittäiset lapset ja lapsiryhmät, joiden oikeuksien tunnistaminen ja toteuttaminen saattavat vaatia erityisiä toimenpiteitä”.⁶ Syrjimättömyyssiis edellyttää erityisen huomion kiinnittämistä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten asemaan.

Sijoitus kodin ulkopuolelle on merkittävää julkisen vallan käyttöä. Sijaishuollon rajoitustoimenpiteillä rajoitetaan keskeisiä perusoikeuksia, kuten itsemääräämisoikeutta, liikkumisvapautta ja yksityis- ja perhe-elämän suojaa. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin kiinnittänyt huomiota merkittäviin ongelmiin yksityisten lastensuojelulaitosten sijaishuollon rajoitustoimenpiteissä (PeVL 64/2018 vp – HE 237/2018 vp). Rajoitustoimenpiteiden käyttöön vaikuttaa edelleen liittyvän ongelmia ja epäselvyyksiä myös oikeusasiamiehen kertomuksen perusteella. Oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota esimerkiksi merkittäviin puutteisiin rajoituspäätösten perustelussa (s. 102).

Ongelmia vaikuttaa liittyvän myös tietoisuuteen lasten oikeuksista. Perustuslakivaliokunta on aiemmin korostanut lastensuojelussa työskentelevien koulutuksen ja tietoisuuden lisäämisen merkitystä sen kannalta, että lasten perusoikeudet toteutuvat lastensuojelussa (PeVM 2/2019 vp – K 11/2019 vp). Myös lasten tietoisuutta omista oikeuksistaan tulisi parantaa. Tietoisuuden levittäminen lasten oikeuksista kuuluu valtion velvollisuuksiin LOS 42 artiklan nojalla. Oikeusasiamiehen kertomuksen mukaan sijoitetut lapset eivät usein tiedä omista oikeuksistaan eivätkä laitoksen tai oman sosiaalityöntekijänsä velvollisuuksista ja tehtävistä (s. 129), mutta sijaishuollon piirissä olevien lasten tietoisuus on kuitenkin kasvanut, mistä kertoo esimerkiksi kasvanut kanteluiden määrä oikeusasiamiehelle (s. 231).

Lastensuojelulaitosten puutteellinen valvonta on oikeusasiamiehen kertomuksen perusteella merkittävä ongelma. Kuten perustuslakivaliokunta on itsekkin korostanut vuoden 2018 eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen yhteydessä, lastensuojelulaitosten toiminnan riittävä valvonta on keskeinen osa lasten perusoikeuksien toteutumisesta (PeVM 2/2019 vp, s. 2). Ylimpien laillisuusvalvojen valvonta ei voi korvata toimivaltaisten ensisijaisten valvontaviranomaisten toimintaa (PeVL 64/2018 vp, s. 5). Systemaattinen valvonta ja mahdollisten oikeudenloukkauksien tehokas selvittäminen ovat olennaisia oikeuksien toteutumisen kannalta. Oikeusasiamiehen kertomuksesta ilmenee, että

⁶ Lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 5 (2003), *Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleiset täytäntöönpanotoimenpiteet* (4 artikla, 42 artikla ja 44 artiklan 6 kohta), kohta 12.

lastensuojelulaitosten suhtautuminen oikeusasiamiehen tarkastustoimintaan on muuttunut kriittisemmäksi: havaintoja saatetaan kyseenalaistaa, ja oikeusasiamies on joutunut huomauttamaan velvollisuudesta noudattaa laillisuusvalvontaviranomaisen kannanottoja (s. 103). Tämä kehitys on huolestuttava.

Puutteellisen valvonnan taustalla on useita syitä. Oikeusasiamiehen kertomuksen mukaan lastensuojeluviranomaiset eivät tällä hetkellä ehdi riittävästi käydä sijaishuoltopaikoissa eivätkä siten saa tietoonsa mahdollisia perusoikeusloukkauksia. Lastensuojelussa päteviä työntekijöitä ei ole saatavilla tarpeeksi. Esimerkiksi sijaishuollon valvonta on riittämätöntä, ja myös perhehoidon valvonta on puutteellista (s. 129). Myös eduskunnan tarkastusvaliokunta kiinnitti puutteelliseen valvontaan huomiota lausunnossaan oikeusasiamiehen kertomuksesta (TrVL 1/2021 vp, s. 2-6): valvonta on sekä liian monimutkaisesti organisoitua että huonosti resursoitua. Valvonta jakautuu eri toimijoille, mikä vähentää valvontatoiminnan tehokkuutta, ja valvonta on reaktiivista eikä ennakollista. Lisäksi valvonnan toteutumisessa on alueellisia eroja, ja tiedonkulku valvontaviranomaisten välillä on puutteellista mm. yhteisen tietojärjestelmän puuttuessa.

Korostan lastensuojelun vajavaisten resurssien suoraa yhteyttä lasten oikeuksien puutteelliseen toteutumiseen. Valtioiden positiiviset toimintavelvoitteet ja etenkin edistämisvelvollisuus sisältävät velvollisuuden turvata oikeuksien toteutumiseen tarvittavat resurssit. Kaikkien oikeuksien – ei pelkästään taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten – toteutuminen on riippuvainen resursseista. Viranomaisten resurssien valvominen ei varsinaisesti ole oikeusasiamiehen vastuulla, mutta tästä huolimatta kertomuksesta ja valiokuntien lausunnoista sekä asiantuntijalausunnoista tulee esille vakavia puutteita resursseissa. *Nähdäkseni perustuslakivaliokunnan tulisi alleviivata sitä, että lastensuojelun ja lastensuojelun valvonnan resursseista huolehtiminen on välttämätöntä lastensuojelun laadun varmistamiseksi ja oikeudenloukkauksien ehkäisemiseksi. Valvonnan sääntelypohjaa olisi myös hyvä tarkastella asiantuntijatiedon valossa ja analysoida mahdollisia uudistustarpeita.*

Myös oikeusasiamiehen resursseista huolehtiminen on olennaista lasten oikeuksien valvonta- ja edistämistehtävän asianmukaisen toteuttamisen kannalta. Oikeusasiamiehelle saapui vuonna 2019 ennätysmäärä kanteluita, ja lasten tekemien kanteluiden määrä nousi selvästi. Pelkästään kasvaneet kantelumäärät korostavat riittävien resurssien merkitystä. Myös sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta kiinnitti laillisuusvalvonnan resursseihin huomiota lausunnossaan (StVL 8/2020 vp).

Kantelutoiminnan lisäksi myös oikeusasiamiehen valvontatoiminta tarvitsee resursseja. Oikeusasiamies on YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukainen kansallinen valvontaelin, ja kidutuksen vastainen komitea on suositellut Suomelle riittävien resurssien takaamista oikeusasiamiehelle; tämä on relevanttia lastensuojelun kannalta, koska lastensuojelulaitokset kuuluvat kansallisen valvontaelimen erityistehtävän

piiriin. Oikeusasiamiehen kertomuksesta selviää, että vuonna 2019 oikeusasiamies pystyi toteuttamaan vain yhden tarkastuksen lastensuojelun sijaishuollon yksikköön (vrt. 10 käyntiä vuonna 2018), koska vuoden 2018 tarkastushavaintojen työstäminen työllisti niin suuressa määrin esittelijöitä ja ratkaisijaa (s. 104).⁷ Tarkastuskäynneillä on olennaista merkitystä lastensuojelun piirissä olevien lasten oikeuksien toteutumisen kannalta. Etenkin ennalta ilmoittamattomat tarkastuskäynnit ovat tehokas tapa saada tietoa perusoikeuksiin liikaa puuttuvista rajoitustoimenpiteistä, ja niiden vaikutus käytännössä on osoittautunut suureksi. *Nähdäkseni perustuslakivaliokunnan tulisi kiinnittää huomiota myös oikeusasiamiehen riittävien resurssien merkitykseen lastensuojelun piirissä olevien lasten oikeuksien toteutumisen kannalta.*

Koronapandemian aiheuttamat lisähaasteet lastensuojelulle

Koronapandemian lastensuojelulle aiheuttamat lisähaasteet eivät luonnollisesti ilmene tarkasteltavana olevasta oikeusasiamiehen kertomuksesta, mutta käsittelen niitä seuraavassa muiden lähteiden valossa.

Tarkasteltaessa koronapandemian vaikutusta lastensuojelun tilaan on huomattava, että lastensuojelun kaltaista yksittäistä sektoria on mahdotonta tarkastella irrallaan koronarajoitusten kokonaisuudesta. Lastensuojelu on olennaisessa asemassa kotona vietetyn ajan kasvamisen aiheuttamiin ongelmiin puuttumisessa. Etäopetus ja harrastustoiminnan loppuminen ja rajoittaminen ovat estäneet opettajia ja harrastuksenohjaajia kiinnittämästä huomiota lastensuojelutoimenpiteitä mahdollisesti vaativiin tilanteisiin. Ongelmien kärjistyminen kertoo myös poliisin kotihälytysten ja lapsiperheiden toimeentulovaikeuksien lisääntyminen.⁸ Koronatoimista päätettäessä tulisi arvioida systemaattisesti toimien suorat ja välilliset vaikutukset lapsiin. Viranomaisten vastuulla on myös LOS 3.1 artiklan mukaisesti arvioida lapsen edun ensisijaisuus kaikissa koronapandemiaa koskevissa toimissa. Myös lapsen oikeuksien komitea on korostanut näitä näkökohtia pandemian alussa antamassaan lausunnossa.⁹ Jos ja kun ennakkollisia vaikutusarviointoja ei ole tehty tai ne ovat jääneet puutteellisiksi, vaikutukset lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin ovat ennakoimattomampia ja mahdollisesti vakavampia kuin ilman vaikutusarviointia. Myös jälkikäteiset vaikutusarvioinnit ovat olennaisia lasten oikeuksien kannalta.

⁷ Myös vuonna 2020 tarkastuskäyntejä tehtiin yksi, ks. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020, s. 116. Myös koronapandemia on vaikuttanut tarkastuskäyntien vähäiseen määrään, ks. s. 288.

⁸ *Lapset, nuoret ja koronakriisi*. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2).

⁹ CRC COVID-19 Statement, INT_CRC_STA_9095_E, 8.4.2020, kohta 1.

Koronapandemian vaikutusta lastensuojelun tilaan voi nähdäkseni tarkastella ainakin kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin on mahdollista kysyä, miten pandemia on vaikuttanut lastensuojelun toimintaan; onko esimerkiksi rajoitustoimenpiteissä tai lastensuojelulaitosten valvonnassa tapahtunut muutoksia?¹⁰ *Toiseksi on huomattava, että lastensuojelun piirissä jo olevien lasten tilanne ei kerro läheskään kaikkea siitä, miten pandemia on vaikuttanut lastensuojelun tarpeessa oleviin lapsiin.*

Lastensuojelun toimintaan pandemia on vaikuttanut palveluita supistavasti. Lapsistrategian yhteydessä vuonna 2020 toiminut koronatyöryhmä on tuottanut kaksi raporttia pandemian vaikutuksista lapsiin.¹¹ Raportit ovat arvokkaita lähteitä arvioitaessa pandemian vaikutuksia lasten oikeuksiin. Koronatyöryhmän havainnon mukaan pandemia on lisännyt sosiaalipalveluiden tarvetta, mutta pandemia on myös vähentänyt palveluiden – esimerkiksi lastensuojelun tapaamisten ja kotikäyntien – saatavuutta. Kysyntä on siis kasvanut mutta tarjonta vähentynyt. Pandemia on myös hankaloittanut lastensuojelun valvontaa; esimerkiksi tarkastusvaliokunnan oikeusasiamiehen kertomukseen liittyvissä asiantuntija-kuulemisessa tuli esille, että lastensuojelun tarkastuskäyntejä tehtiin vuonna 2020 aiempaa vähemmän ja etäkuulemisin (TrVL 1/2021 vp, s. 7). Etäkuulemisessa lapsille voi olla haastavaa nostaa esille sellaisia ongelmakohtia, jotka normaalitilanteessa tulisivat ilmi paikan päällä vierailemalla.

Koronapandemia on syventänyt ja kärjistänyt taloudellista, sosiaalista ja sivistyksellistä eriarvoisuutta. Lapsistrategian koronatyöryhmä on tuonut esille, että pandemian ja rajoitusten vaikutukset ovat kohdistuneet etenkin heikossa asemassa oleviin lapsiin, vaikka rajoitukset ovat muodollisesti kohdistuneetkin kaikkiin lapsiin.¹² Kuten olen aiemmin tässä lausunnossa todennut, haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Koronatyöryhmä on suositellut mm. tiedon keräämistä pandemian vaikutuksista erityisesti pieniin lapsiin, vähemmistöryhmään kuuluihin ja haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin.¹³

Vaikka monet koronapandemian aiheuttamat ongelmat ovatkin jo tiedossa, samalla on selvää, että tietoa pandemian vaikutuksista lasten oikeuksien toteutumiseen lastensuojelussa ei ole vielä tarpeeksi. On todennäköistä, että kaikki ongelmat eivät ole vielä tiedossa

¹⁰ Vuonna 2020 OA on selvittänyt kunnilta ja sijaishuoltopaikoilta sijaishuoltoa koskevien kante-
luiden tutkinnan yhteydessä koronapandemian vaikutuksia ja lastensuojelussa tehtyjä toimenpi-
teitä, ks. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020, s. 198.

¹¹ *Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa*. Lapsistrategian koronatyöryhmän ra-
portti lapsen oikeuksien toteutumisesta (Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21); *Lapset, nuoret ja
koronakriisi*. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteutta-
miseksi (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2).

¹² *Lapset, nuoret ja koronakriisi*. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oi-
keuksien toteuttamiseksi (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2).

¹³ *Lapset, nuoret ja koronakriisi*. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oi-
keuksien toteuttamiseksi (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2), s. 18.

ja että ongelmia tulee lisää esille ajan myötä, mahdollisesti pitkänkin ajan jälkeen. Myös oikeusasiamies on ennakoanut pandemian välillisten vaikutusten näkyvän laillisuusvalvon-
nassa myöhemmin.¹⁴ Oikeusasiamiehen puuttumismahdollisuuksien kannalta haasteeksi
voi muodostua se, että kaikki apua tarvitsevat lapset eivät ole päätyneet tai päädy lasten-
suojelun piiriin vaan jäävät systeemin ulkopuolelle. *Nähdäkseni perustuslakivaliokunnan
tulisi korostaa tarvetta selvittää lisää lastensuojelun tilannetta ja lasten oikeuksien toteu-
tumista erityisesti koronapandemian vaikutus huomioiden. Selvityksessä tulisi kiinnittää
erityistä huomiota vähemmistöihin kuuluvien ja kaikkein haavoittuvimmassa asemassa
olevien lasten oikeuksiin sekä huomioida jo olemassa olevat selvitykset, kuten lapsistra-
tegian koronatyöryhmän julkaisut, sekä aineistot lasten kokemuksista korona-aikana.
Myös koronakriisin jälkihoidossa on tärkeää tehdä lapsivaikutusten arviointia. Koronapan-
demia korostaa lastensuojelun resurssien merkitystä entisestään. Jatkossa on myös tär-
keää selvittää, miten ennakkollinen lapsivaikutusten ja lapsen edun arviointi voitaisiin in-
tegroida paremmin myös poikkeusolojen päätöksentekoon.*

Helsingissä 15. syyskuuta 2021

Milka Sormunen, OTT, tutkijatohtori

Erik Castrén -instituutti, Helsingin yliopisto

¹⁴ Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020, s. 200.